

בענין מחיצה תלויה

איתא בגמ' (קא.) אמר רב הונא הני ביצאתא דמישן אין מטלטלין בהן אלא בארבעה. ולא אמרן אלא שאין בפחות משלשה ארבעה, אבל יש בפחות משלשה ארבעה לית לן בה, ואי מלינהו בקני ואורבני לית לן בה. ופירש רש"י דאירי וז"ל, בספינות קטנות וקצרות מלמטה כחודו של סכין וכו', דלאו רה"י ניהו שאין ברחבן ארבעה (עי' רש"ש דכצ"ל) מלמטה לפיכך אין מחיצותיהן מחיצות, עכ"ל. אבל אם הן רחבות מלמטה ד"ט שפיר הוי רה"י ומטלטלים בכולה. וע"ש בהמשך הסוגיא שאביי ורב אשי חולקים וס"ל דאמרינן גוד אחית מחיצה להכשיר הספינה אע"פ שאין ברחבה ד"ט. ומסיקא הגמ' אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים, קל הוא שהקילו חכמים במים. ואמאי הא איכא בקיעת דגים אלא ש"מ בקיעת דגים לא שמה בקיעה. ופירש רש"י דבקיעת דגים ל"ש בקיעה לפי שאינן נראין.

ולכאורה מסקנת אביי היא תמוה. דעי' בסוגיין דלחכמים כל מחיצה שאין הגדיים בוקעים בה אמרינן גוד אחית מחיצה, וא"כ אם במחיצה ע"ג מים אין בקיעת גדיים ובקיעת דגים ל"ש בקיעה, איזה קולא הקילו במים ומדינא יש להכשירו ע"י גוד אחית. ותירץ הריטב"א (עי' בחי' בסוגיין ובעירובין מח ד"ה אלא) דמדינא גם בקיעת דגים חשיב בקיעה לפסול מחיצה תלויה, אמנם מאחר שקשה לעשות מחיצה עד קרקעית המים הקילו חכמים להכשיר מחיצה תלויה במים, כיון שהאיסור טלטול בו אינו אלא מדרבנן (כדאי' לעיל ו. שהימים דינם ככרמלית). וכע"ז כתב הרמב"ם וז"ל (פט"ו מהל' שבת הי"ג) ולא התירו מחיצה תלויה אלא במים בלבד שאיסור טלטול מים מדבריהם והקילו במחיצה שאינה אלא לעשות הכר, עכ"ל. כלומר דס"ל דמחיצה תלויה פסולה מפני שיש בקיעה תחתיו (עי' רש"י עירובין פו: ד"ה גבוהות ובמג"א סי' תרל סקי"ג שכ"ב),

והקילו חכמים להכשיר מחיצה תלויה במים אע"פ שיש בקיעה המעכבת תחתיו. וכ"כ הקר"א, הגאון יעקב (בעירובין פו:), הגר"ז (סי' שנה ס"י), ובשו"ת נפש חיה (או"ח סי' לב). וע"פ יסוד זה חידש הערל"נ (סוכה טז:): דאם סתמו ג"ט הסמוכות לקרקע ושאר המחיצה תלויה למעלה ממנו הרבה המחיצה כשרה דכיון דליכא בקיעה תחת המחיצה אמרינן גוד אחית.

ועי' בשו"ת רבנו יוסף מסלוצק (סי' יא ד"ה ויש) שהוסיף דהתירו מחיצה תלויה רק במים ולא בכל כרמלית ביבשה, דבמים לא משכחת שום רה"ר כיון דלא ניחא תשמישתיה אינו דומה לדגלי מדבר ולא אתא לאחלופי בדאורייתא. אבל ביבשה דשייכא בה איסור דאורייתא לא התירו מחיצה תלויה בכרמלית (עי' תוס' ק: ד"ה כחו). ומה"ט הקילו רק במים שעומקו י"ט (עי' בסוגיא ק:): אבל אם אין בעומק המים י"ט כיון דאם רבים מכתפים בו הוי רה"ר לא הקילו במחיצה תלויה בו.

אמנם עיין בעבודת הקדש להרשב"א (שער ג פרק א) שכתב וז"ל במחיצה שבים רואין כאילו המחיצות נמשכות ויורדות למטה ואע"פ שהדגים בוקעין בה, אין זו בקיעה המעכבת. משמע מדבריו דבקיעת דגים ל"ח בקיעה כלל ומה"ט אמרינן גוד אחית מחיצה במחיצות שבים. והוסיף הרשב"א דאם נעץ קנה ברה"ר ובראשו טרסקל גבוה ג"ט מהקרקע בקיעת גדיים תחתיו מבטלת המחיצה. אבל אם נעץ קנה בים ובראשו טרסקל גבוה י"ט מהים, ע"ג הוי רה"י והזורק עליו חייב דבקיעת דגים ל"ש בקיעה. ולשיטתו שוב צ"ע דאם מה"ת אין בקיעת דגים בקיעה איזה קולא הקילו במים.

והנה יש לעיין עוד דבפ"ק דסוכה (טז.) נחלקו ר' יוסי וחכמים בדופן הסוכה שהגביהו ג"ט מהקרקע. דלר' יוסי אמרינן גוד אחית מחיצה והסוכה כשרה ולרבנן הוי מחיצה שהגדיים בוקעים בה ופסולה. ועי' בסוגיא דעירובין (פו:): שהגמ' השווה דעת ר"י, דמחיצה תלויה כשרה, עם דעת ר' יהודה דמותר לדלות מים מבור שבין ב' חצירות כשיש מחיצה ע"ג הבור, שאע"פ שהמחיצה אינה נוגעת בתחתית הבור אמרינן גוד אחית מחיצה. ולכאורה ע"פ הנ"ל צ"ע דרק במים ס"ל לר' יהודה דמחיצה תלויה

כשרה דליכא בקיעת גדיים ובקיעת דגים ל"ש בקיעה, ומעולם לא התיר מחיצה תלויה על היבשה כדעת ר' יוסי.

ובביאור הסוגיא עיין בחזו"א (סי' סח סק"י) שביאר שיש ב' פסולים במחיצה תלויה. הא' הוא שהגדיים בוקעים תחתיו והב' הוא שהמחיצה אינה מגיעה לקרקעית הרשות. וכל שיש במחיצה א' מהפסולים האלו היא פסולה, ולכן מחיצה תלויה פסולה אע"פ שאין בקיעה תחתיו, ואם יש בקיעה תחתיו המחיצה פסולה אע"פ שאין לה דיני מחיצה תלויה. וביאר החזו"א שרה"י צריכה להיות ע"ג קרקע וכדי ליצור רה"י צריכים להקיף י"ט הראשונים מהקרקע ולמעלה. ולכן כל שהמחיצה עומדת ע"ג קרקע או בתוך ג"ט לקרקע היא מקפת את הקרקע ואויר שע"ג, אבל כל שהיא מופלגת ג"ט מהקרקע אינה מחיצה כלל. וא"א להכשירו ע"י גוד אחית, דהלכתא דגוד אחית נאמרה רק להמשיך מחיצה הקיימת כבר אבל אם היא גבוה ג"ט מהקרקע אין לה דין מחיצה כלל. [ולכאורה צע"ג דאם כל מחיצה שהיא גבוה ג"ט מהקרקע פסולה למאי נאמרה הלכתא דגוד אחית מחיצה, ע"ע לקמן מש"כ בענין זה].

ואם יש מחיצה ז"ט המוגבהת ג"ט מהקרקע אע"פ שמדיני מחיצה יש להכשירה, שהרי יש בה עומד מרובה בערב, אפ"ה כיון שהגדיים בוקעים תחת המחיצה לתוך הרשות המחיצה פסולה (עי' עירובין טז). דקיי"ל דרשות היחיד צריכה להיות מקום מובדל מהרשות הסמוכה לה וכל שיש בקיעה לתוכה אין מחיצותיה מועילות כלום. ומה"ט אי' בגמ' עירובין (טז): דלרשב"ג דס"ל דעד ד"ט אמרינן לבוד, ה"מ למעלה אבל למטה כיון דהויא מחיצה שהגדיים בוקעים בה לא קאמר.

ועפ"ז יל"פ דנח' ר' יוסי וחכמים במחיצה תלויה ע"ג קרקע דלר' יוסי אע"פ שהמחיצה אינה מגיעה לקרקעית הרשות היא מקפת את המקום שבתוך המחיצות וגם האויר שתחתיו עד הקרקע. וקיי"ל כחכמים דמחיצה כה"ג פסולה. אמנם במים הקילו חכמים, דכיון דאין במים הפסול הא', דבקיעת דגים ל"ש בקיעה, אע"פ שיש בו הפסול הב', שאין המחיצה מגיעה עד קרקעית הרשות, הקילו חכמים באיסור דדבריהם במקום הצורך. ולכן קיי"ל בבור שביין ב' חצירות (עירובין פו). ובגוזזטרא שע"ג המים

(שם:) שהקילו במחיצה תלויה כדי למלאות מים שאע"פ שאין מחיצותיהם מגיעות עד הקרקע של הרשות, והקילו רק במחיצה הנעשית להתיר המים (עי' מהרש"א קא. תוס' ד"ה וזרק). ולכן לחכמים דר' יוסי מחיצה הנעשית בתוך החצר אינה מתרת את הבור שתחתיו אא"כ היא נעשית בשביל המים. דאע"ג דבקיעת דגים ל"ש בקיעה אעפ"כ היא פסולה מפני שהמחיצה אינה מגיעה לקרקע הרשות והקילו רק במחיצה הנעשית בשביל המים. ובזה ניחא הסוגיא דעירובין (פו: דר' יהודה דס"ל דמחיצה הנעשית בתוך החצר מהניא נמי למים בבור שתחתיו, ע"כ דס"ל כר' יוסי דמחיצה תלויה כשרה בכל מקום, דלחכמים קל הוא שהקילו רק במחיצה הנעשית להתיר את המים.

אמנם עדיין צ"ע הא דכתב הרשב"א דקנה העומדת בים ובראשה טרסקל דע"ג דינו כרה"י מה"ת, וקשה דהרי הקילו במים להתיר טלטול ע"י מחיצה הנעשית לשם מים אבל הכא מחיצות הטרסקל לא נעשו בשביל המים. וע"ש עוד בחזו"א שביאר דמחיצה תלויה פסולה רק אם רוצים להקיף את המקום שמתחת למחיצות עד הקרקע דכיון שאין הפסק בינה למקום הסמוך לה ל"ח מקום מוקף מחיצות. ולכן ראש הטרסקל שהוא מופלג מהים שתחתיו מחמת גובהו ל"צ דפנות להבדילו מהמקום הסמוך לו, וכדי לדונו כרה"י נשאר רק להכשירו ע"י גוד אחית מחיצה דמהני בים כיון דמה"ת בקיעת דגים ל"ש בקיעה. אמנם כשהטרסקל הוא ע"ג קרקע שיש תחתיו בקיעת גדיים א"א להכשירו ע"י גוד אחית. ובזה ניחא דעת הרשב"א דכיון דס"ל דמדינא בקיעת דגים ל"ש בקיעה מש"ה ע"ג חשיב שפיר רה"י מה"ת.

ע"ש בגמ' (קא.) דעמוד גבוה י"ט דינו כרה"י אע"ג דאין בעיקרו ד"ט, דאמרינן גוד אחית מחיצה. וע"פ הנ"ל יש לפרש דכיון שראש העמוד גבוה י"ט המקום שע"ג חשיב כמובדל מהרשות שתחתיו. וכיון שאין מקום תחתיו לבקיעת גדיים אמרינן גוד אחית כמו בטרסקל שבים. ולפי הרשב"א והחזו"א צ"ל פ' שרק על גבי העמוד והטרסקל דינו כרה"י ולא תחתם, שכיון שתחתם אין הפסק לרשות שחוצה להם הוי כרשות שנפרצה למקום האסור לה ודינה ככרמלית. אמנם עי' בביהגר"א (סי' שמה סק"א)

שפסק שגם תחת העמוד הוא רה"י. ואפ"ל דס"ל כדעת הריטב"א הנ"ל דבכל שאין בקיעת גדיים או דגים שפיר אמרינן גוד אחית מחיצה להגדיר את המקום כרה"י מה"ת.

אי' בגמ' דלר' הונא הביצאתא דמישן אינו רה"י דכיון דאין בקרקעיתו ד"ט אין מחיצותיו מחיצות כלל, אבל אי מלינהו בקני ואורבני שוב הוו מחיצות למקום דעד"ט והוי רה"י. והקשו התוס' (ד"ה הני) דאמאי לא נימא כיון דיכול למלאותו בקני ואורבני שפיר הוי רה"י כדאמרינן בעירובין (ע.ח.) דכל היכא דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש הוי רה"י. ועוד הקשו דמאי פריך נימא גוד אחית מחיצה עד הקרקע כדי שמבחוץ יהי ריוח ד' על ד' טפחים הרי בפנים אין מקום דע"ד. ומש"ה פ' התוס' ע"פ רב האי גאון דאיירי בספינה קטנה ההולכת באגמים וקרקעיתו עשויה מנסרים ויש חלל בין נסר לנסר, וקאמר ר' הונא דכל שאין חלל ג"ט בין נסר לנסר היא כשרה מדין לבוד.

ועי' בחי' הגר"ח הלוי (פי"ד מהל' שבת ה"א ד"ה הנה) שהוסיף להקשות אפרש"י דמאי מהני הכא גוד אחית הרי אפילו אם מחיצות הספינה מגיעות עד הקרקע הרי אין בתוך הספינה קרקע דע"ד. ותי' דצ"ל דס"ל לרש"י דלא בעינן ברה"י קרקע דעד"ט אלא כל שיש מקום תשמיש דעד"ט המוקף מחיצות דינו רה"י. ולכן כיון שיש בתוך הספינה מקום תשמיש דע"ד ומחיצותיו מגיעות עד הקרקע ע"י גוד אחית מחיצה דינו רה"י אע"פ שאין קרקע דעד"ט בתוך הספינה, וניחא הקושיא הב' שהקשו התוס'. ועפ"ז נל"פ דאי לא מלינהו בקני ואורבני ואמרינן גוד אחית, כיון שמחיצותיו מגיעות עד הקרקע ויש למעלה מקום תשמיש דעד"ט דינו כרה"י. והוא כסברת החזו"א הנ"ל לגבי קנה שבים וברשאו טרסקל, דכיון דהספינה היא מקום מובדל ומוקף מהרשות הסמוכה לה אלא דא"א להכשירה משום שמחיצותיה תלויות, כל שאין גדיים בוקעים תחתיו יש להכשירה ע"י גוד אחית. וכאן ל"צ כלל לקולא שהקילו במים שהרי מדינא בקיעת דגים ל"ש בקיעה. ואי מלינהו בקני ואורבני תוך הספינה הוא רה"י, בלי גוד אחית, דהרי יש לה מחיצות י"ט המגיעות עד קרקע דעד"ט. ומה שהקשו התוס' אמאי לא נימא אי בעי מלינהו בקני ואורבני, תי'

הרשב"א דדוקא היכא שיש רה"י אלא שאין בו מקום תשמיש אפשר להכשירו בכה"ג אבל בביצאתא דמישן דאין מחיצותיה מחיצות כלל אין לה דין רה"י עד שימלאנה ויהיה לה קרקע ומחיצות.

עי' בתוס' (מט: ד"ה הם, צט. ד"ה שתי) דס"ל דאם נעץ קנה ברה"ר ובראשה טרסקל שמחיצותיה גבוהות י"ט נחלקו הראשונים אם על גבה חשיב כרה"י. וע"ש שהביאו ראייה מהעגלות דאע"ג שתחת העגלות היה רה"ר אפ"ה על גבם ובתוכם היה רה"י. דאע"ג שהגדיים בוקעים תחת הרשות כיון שקרקע הטרסקל והעמוד הם קרקע הרשות ואין צורך לגוד אחית להכשירו אין הבקיעה פוסלתו. ולכאורה כן מוכח מסוגיין שאם הספינה רחבה למטה דעד"ט דינה כרה"י בלי גוד אחית (וע"ע במג"א, במחה"ש, ובביהגר"א רס"י שמה שהאריכו בענין זה). אמנם עי' ברשב"א (עבה"ק שם, ועי' בפ"י נתיבות הבית אות כח ד"ה מש"כ, ובגאו"י לעירובין פו: שפ"י דבריו כן) ובמאירי (לעיל ה.) שמשמע מדבריהם שגם על גבי הטרסקל דינו כרה"י רק אם הוא הוא מגיע תוך ג"ט סמוך לקרקע. ועי' במאירי שם שפ"י דאינו רה"י משום שאינו רשות קבוע. ונראה לפרש שיטתם ע"פ מש"כ החזו"א (סי' קח סק"ח) וז"ל, וטעמא דקל למימר גוד אחית למעבד למעלה רה"י מלמעבד למטה, שעיקר רה"י הוא גדרו והבדלתו מסביבותיו. וכל למעלה מי' חולק רשות, אלא שאין הבדלת רשות אלא אם הוא קבוע אבל דבר עראי אינו קובע רשות, והלכך דף הבולט והגדיים תחתיו מחשב עראי וצריך לדין גוד אחית, עכ"ל. משמע דרק בעמוד, ספינה וכה"ג דחשיבי קביעי נידונים כרה"י במקומם אבל דף או טרסקל שאינו קבוע אינו קובע רשות (וע"ע בספר ברכת אהרון שפ"י דברי הרשב"א בדף ה. כעין מש"כ). אמנם צ"ע בדעת המאירי (וכה"ק בנתיבות השבת פ"ב הע' טו) דבפ"י לסוגיין השוה דין עמוד לדין טרסקל.

ולשיטת התוס' יש לעיין אם יש דף רחב דעד"ט וגבוה י"ט הבולט על גבי המים אם דינו כרה"י בלי שום מחיצות, דשמא כל שעובי הדף הוא טפח אמרינן גוד אחית, דהרי הוא מקום מובדל מהרשות שתחתיו ושפיר יש להכשירו ע"י גוד אחית במקום דליכא בקיעת גדיים. עי' בעירובין (פו:) שגזוזטרא שע"ג המים שיש בה ארבע אמות על ארבע

אמות וכו' דמותר לטלטל על גביו. וע"ש בתוס' (ד"ה גזוזטרא) שהקשה דכיון שאין לה מחיצות אמאי הוי רה"י ותי' וז"ל, דבקיעת דגים לא הויא בקיעה ואמרינן גוד אחית אבל בטרסקל איכא בקיעת גדיים, א"נ סתמא פתוח לרה"י והויא כחור היחיד, עכ"ל. ומשמע מתי' הא' דאע"ג שאין לו שום מחיצות דינו כרה"י, ע"י גוד אחית. ולפ"ז נראה דלתי' הב' דאוקים ליה בפתוח לרה"י, לית ליה האי סברא. ועי' בחזו"א (סי' קג סקכ"ט) שהקשה דהרי גמ' ערוכה היא בשבת דע"ג המים דליכא בקיעה אמרינן גוד אחית. ותי' דצ"ל דהתוס' כתבו כן אליבא דר' הונא דס"ל דלא אמרינן גוד אחית בכה"ג. ושמא יל"פ עוד דס"ל להאי דעה בתוס' כדעת הרשב"א והמאירי הנ"ל דדף או גזוזטרא אין להם דין רשות היחיד למעלה מעשרה כמו עמוד כיון דלא קביעי.

אמנם ע' בשו"ע (סי' שנה ס"א) דגזוזטרא שהוא למעלה מהמים וחלון פתוח לה על גביו דינו כרה"י. וע"ש בתו"ש (סק"א) שביאר דקיי"ל דרק אם החלון פתוח לגזוזטרא דינו כרה"י, ולא אמרינן גוד אחית להכשירו בפנ"ע דכתבו התוס' (קא. ד"ה זורק) דדוקא לזרוק הוא דהוי רה"י דהזורק חייב אבל מדרבנן דינו ככרמלית. ועפ"ז מיושב קושית החזו"א הנ"ל דמה"ט אין להתיר טלטול בגזוזטרא משום גוד אחית. ועוי"ל דקיי"ל כסברת הרשב"א והמאירי דדף שאינו קבוע דינו כרה"י רק אם הוא פתוח לבית או סמוך לקרקע, אבל בפנ"ע אין לו דין רה"י.

והנה לפי שיטת החזו"א בבי' סוגיין שמחיצה תלויה פסולה אפילו היכא דליכא בקיעת גדיים תחתיו מצינו כמה נפק"מ למעשה. דעי' בשו"ת חת"ס (חאו"ח סי' פט) שרצה להכשיר צוה"פ המחוברת לכותל למעלה מג"ט, דכיון שהקנה צר ואין מקום לבקיעת גדיים תחתיו אמרינן גוד אחית מחיצה. ועי' בחזו"א (סי' עט סקי"א) שהקשה עליו ע"פ הנ"ל דמחיצה תלויה פסולה גם היכא דליכא בקיעת גדיים. וע"ע בספר סוכה השלם (בפסקים והערות מהגרש"ז אוירבעך זצ"ל) שדן ע"פ סברא זו לפסול סוכה שיש הפסק בין קרקעית הסוכה לדפנות מדין מחיצה תלויה אפילו בכה"ג דא"א לגדיים לבקוע תחתיו.

ועוד העיר הגר"צ שכטר (עי' מש"כ במאמר על העירוב במנהטן
הנדפס בחוברת זו) דלפי החזו"א מחיצה תלויה שבמים מהני רק להתיר
לטלטל בתוך המים אבל לא מהני להתיר לטלטל ע"ג היבשה הסמוכה לה.
דקל הוא שהקילו חכמים במים הוי קולא מיוחדת להתיר טלטול בתוך
המים אבל לא הקילו מחיצה תלויה במים לטלטל ביבשה כלל.